

АНОТАЦІЯ

до I етапу робіт проекту організації території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника та охорони його природних комплексів, згідно з договором на виконання робіт «Оцінка стану та розвитку ландшафтів, виявлення викликів та встановлення пріоритетів біосферного заповідника», що виконується в рамках реалізації спільного з ГЄФ/ЮНЕП проекту «Збереження, посилення та управління запасами вуглецю та біорізноманіттям у Чорнобильській зоні відчуження»

Завдання 1. Проаналізувати природну основу формування сучасних натуральних ландшафтів у межах Заповідника.

В рамках реалізації завдання були проаналізовані природні компоненти, на основі яких сформувалися сучасні ландшафти Заповідника. Для цього з використанням існуючих карт і наукових джерел був зроблений аналіз геологічної основи ландшафтів та літологічні особливості. Опис геоморфологічних умов формування сучасної ландшафтної структури здійснений з використанням даних дистанційного зондування з їх уточненням за топографічними картами та в польових умовах. Зроблений орографічний опис території. Гідрологічні особливості території Заповідника проаналізовані за басейнами річок Прип'ять, Уж і частково – Тетерів. Кліматичні особливості території та мінливість кліматичних умов за період 2005-2017 рр. проаналізовані по метеостанції Чорнобиль з використанням архівних метеоданих інтернет-ресурсу рп-5. Виявлений тренд на зміну кліматичних умов у бік потепління, на зниження середньорічної кількості опадів за цей період, суттєве зниження показників середньорічної вологості повітря та зниження середньорічної швидкості вітру. Ґрунтовий покрив ландшафтів проаналізований за існуючими картами ґрунтів та їх описами з уточненням в польових умовах.

Завдання 2. Біогеографічний контекст ландшафтного різноманіття.

В рамках реалізації завдання визначене місце ландшафтів Заповідника у системі фізико-географічного та біогеографічного районування. Виявлена біогеографічна цінність та едафічна обумовленість ландшафтів Заповідника, пов'язана з поширенням тут осередків природних соснових, сосново-дубових та дубово-грабових лісів, заплавних лук і боліт.

Завдання 3. Виявлення ландшафтного різноманіття території.

Реалізація цього завдання полягала у аналізі сучасних карт поширення та меж природних ландшафтів Заповідника, а також уточнення їх меж у польових умовах. Виявлені основні натуральні ландшафти Заповідника – Іванківський, Димерсько-Макарівський, Корогодсько-Вільчанський, Ужський, Шепелицький, Гденський та Нижньопріп'ятський. Уточнені їх межі на ландшафтній карті, дана їх характеристика до рівня урочищ. Антропогенні ландшафти проаналізовані з позицій поширення типів природокористування до аварії на ЧАЕС та їх зміни за період після аварії з припиненням антропогенного впливу. Доведений факт відновлення природних ландшафтів у місцях антропогенних їх змін (населені пункти, рілля, перелоги, пасовища, зони осушення, антропогенні ліси-горільники). За ступенем зростання антропогенізації лісові фітоваріантні комплекси поділені на корінні, уявно-корінні, серійні, вихідні та дигресивно-демутаційні. Проаналізовані антропогенні зміни у межах кожного з природних ландшафтів.

Завдання 4. Проаналізувати історико-культурні та археологічні складові ландшафтів Заповідника.

В рамках реалізації даного завдання були проаналізовані існуючі зареєстровані пам'ятки археології та їх стан на території Заповідника: неолітичні стоянки, поселення бронзового віку, поселення милоградської та зарубинецької культур, ранньослов'янські поселення.

Завдання 5. Виявлення цінності біорізноманіття і пріоритетів щодо його збереження.

Цінність біорізноманіття Заповідника пов'язана з його розміщенням у рамках Поліського екокоридору як одного з головних міграційних шляхів птахів і ссавців на півночі України, а також поширенням специфічної післяльодовикової рослинності і флори. Цінними у межах Заповідника є дубові, дубово-соснові, дубово-липові, дубово-грабові і соснові праліси, луки і вся різноманітність боліт: оліго-, мезо- і евтрофних.

Завдання 6. Визначення цінності ландшафтного різноманіття і пріоритетів щодо його збереження.

Особливістю ландшафтів Заповідника є їх формування в межах схилу щита у перехідній смузі до Дніпровсько-Донецької западини. Це вирізняє ландшафти Заповідника серед інших поліських ландшафтів. Виявлено, що серед ландшафтного різноманіття території Заповідника найбільш цінними є ділянки зі збереженими природними звичайно-дубовими з цибулею ведмежою, дубово-грабовими, грабово-дубовими, дубово-сосновими, дубовими-грабово-сосновими лісами, звичайні соснові з ялівцем. Невеликі ділянки дубових лісів збереглися невеликими масивами у кожному з охарактеризованих природних ландшафтів. Вони представлені переважно віковими (100-150, подекуди до 200 років) деревами.

Цінними на території Заповідника є дюнні утворення зі сформованими у їх межах рослинними угрупованнями, повітряно-водні та водні рослинні угруповання, болота, прибережні формації верб.

Завдання 7. Визначення цінностей для науково-дослідної діяльності і пріоритетів щодо їх збереження.

Цінністю для науково-дослідної діяльності і головним пріоритетом її здійснення є дослідження змін ландшафтів в умовах припинення антропогенного впливу на них. Радіаційне забруднення території Заповідника унеможливили активну господарську діяльність та створили умови для відновлення як окремих складових ландшафтних комплексів (рослинний покрив, зообіота) так і природних ландшафтів в цілому. Так, внаслідок замулення каналів дренажних систем поступово відновлюються

лучно-болотні комплекси (ветланди). Цінними з ландшафтних позицій є дослідження особливостей відновлення природних поліських ландшафтів в умовах відсутності суттєвих антропогенних впливів на них.

Висновки.

Центром екологічного управління підготовлено досить об'ємний звіт за першим етапом робіт проекту організації території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника та охорони його природних комплексів.

В звіті відображено усі характеристики території Заповідника, включаючи загальну інформацію про Заповідник, а також його геологічні характеристики, літологію, геоморфологію, гідрологію, клімат, ґрунти, лісове господарство, а також питання історії та археології. Також, визначено проблеми та пріоритети щодо подальшої діяльності Заповідника.

Поряд з цим, особлива увага приділена ландшафтному різноманіттю – природним та антропогенним ландшафтам. Це обумовлено багатьма факторами, з яких хотілось би зазначити унікальність заповідника щодо його великої площі, яка зазнала радіаційного впливу внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Крім того, слід враховувати, що на сучасній території заповідника з 1986 року було заборонено господарську діяльність, а населення відселено за межі Чорнобильської зони відчуження, за винятком 10-ти кілометрової зони, де розташовані виробничі об'єкти, що відносяться до сфери компетенції Державного агентства України з управління зоною відчуження. Тобто флора та фауна території, на якій розташовано Заповідник, більш ніж 30 років на зазнавала антропогенного навантаження внаслідок господарської діяльності людини.

Ураховуючи зазначене слід відмітити, що звіт повністю відповідає сучасним вимогам Положення про Проекти організації територій установ природно-заповідного фонду України, затвердженого наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 06.07.2005 № 245. Результати першого етапу проекту організації території Чорнобильського

радіаційно-екологічного біосферного заповідника та охорони його природних комплексів будуть офіційно оприлюднені для широкого кола громадськості, науковців та природознавців, а також використанні під час розробки наступних етапів зазначеного проекту.